

LAS BRUJAS DE TENERIFE

Hekseriet er et fenomen mer omfattende enn bare magien slik at det må slås sammen med andre aspekter for å få en forståelse av en tro som mener den kan påvirke og styre det som skjer. Enten det er med naturen eller mennesket. Antropologien skiller mellom hvit magi som er opptatt av å helbrede og å beskytte mot den svarte magien, som på sin side ønsker å ødelegge og skade.

I det kanariske samfunnet er den hvite magien representert ved *La Santiguadora* og *La Curandera*, mens den svarte magiens er virkefelt for *La Hechicera* og *La Bruja*.

La Santiguadora har som oppgave å helbrede med religiøse metoder, be bønner, slå korsets tegn, påkalle helgener o.l. Hun bruker ikke konkrete praktiske metoder.

La Curandera, legekongen, er den som anvender urter, mixturer, salver, avkok og lignende. Dessuten er hun den som kan motvirke trolldom, forårsaket av *La Hechicera*.

La Hechicera derimot arbeider med onde hensikter. Raseri, hevn, sjalusi, misunnelse og andre mørke tanker, da er det henne som blir oppsøkt. Hun har ikke tilgang til noen mystisk makt, men bruker metoder og ressurser som også kan være kjent av andre. Urter og mineraler på samme måte som *La Curandera*, men i en helt annen hensikt. Voksfigurer og nåler hører også med til hennes arbeidsmetoder, likedan er det hun som kan kaste det onde øye på folk. Å ødelegge kjærlighetsforhold, eller også få elskovlysten fram i noen som ikke vil, tilhører hennes gebet.

La Bruja, heksen derimot, er besatt av onde ånder og har tilgang til ubegrenset okkult makt. Samtidig er hun også et avvik fra det bestående sosiale mønster som de andre er u-påfallende i. For å komme i kontakt med disse mørke, farlige krefter, påkaller hun djevelen som gir henne mulighet til å tilfredstille sine lengsler etter å ødelegge.

Logisk nok, finner vi sammenblandinger av disse rollene. Som fks. at en heks også er trollkvinne, eller at *Santiguadora* også fungerer som *Curandera*. I tillegg finnes det, ifølge ryktene, *Curandera* som også opererer som *Hechicera*, og slik kan vi vel forstå det ut fra uttrykket: *El que sabe hacer el mal, tambien lo sabe curar*. (Den som kan skape et onde vet også å kurere det.) Den kanariske heksen ble påvirket av flere forskjellige kulturer. For det første, av guachenes tro, tradisjonelt muntlig overført, men dessverre finnes det svært lite informasjon om denne. Sannsynligvis fordi størsteparten av de geistlige ikke godtok at det ble publisert noe som ikke var i tråd med den ortodokse tro. Etter 1507 hvor inkvisisjonen fikk feste på øyene, ble også nedtegnelser som ikke var godkjent av den, strengt straffet. Men, på tross av dette, finnes likevel overleveringer som tyder på en tilbedelse av onde ånder eller vesener som ikke var av det gode. Noe som kom inn blant menneskene og skapte sykdom, svik, bedrag og ulykker, og dette skjedde ved at åndene tok trollmenn og spåkvinner til hjelp.

Guanchene trodde på eksistensen av en hoveddemon som holdt til i Echeide (Teide), men også på andre onde krefter. På Tenerife hadde beboeren av Echeide navnet Guayota. Guanchene tilba solen, kalt Magec, månen, stjernene og verdens skaper Achaman. Det mest synlige og forståelige av tilstedeværelsen av disse *genios malos*, var når kroppen reagerte slik at sykdom og ulykker ble betraktet som onde ånders verk som måtte fordrives og forhindres. For å få

hjelp til dette oppsøkte de *El Hechicero*, en trollmann med makt og kunnskap til å jage på flukt disse demonene som pinte og plaget menneskene. *El Hechicero* kjente til virkemidler av planter, dyr og mineraler som kunne lindre eller helbrede sykdommer og avverge ulykker, og troen på hans magiske kraft hadde nok sin virkning. Han laget effektive amuletter av små skinnposer, hvis innhold kunne være ben av hodeskaller, tenner av døde, hornbiter av dyr, mineraler o.l. Elementer som blir brukt den dag i dag. Guanchene brant *Cebada* (Bygg) for å påkalle åndene, *Los Magos*, som var barn av Magec. Steg røyken opp var gode ånder tilstede, men la røyken seg ned var de onde nær.

De lot seg også påvirke av *Las Harimaguadas*, en slags vestalinner som forutsa fremtiden for prestene. De meglet og roet ned uroligheter og strid og ledet seremoniene hvor de påkalte og snakket med åndene. Disse viste seg oftest som hunder, *Perros lanudos* (odne hunder). Disse åpenbaringene ble kalt *Cucancas*.

Selv om det er vanskelig å fastlegge presist vilke elementer fra guanchenes tro og verden som blir overført til den kanariske heksens praksis etter erobringen, så finnes ikke tvil om at trollmannens virke og mytologien forøvrig, har fortsatt gjennom henne. Det sier ikke så lite at *Perros lanudos* sies å ha vist seg frem til i dag.

Den sentrale rolle som kvinnene har når det gjelder de kanariske hekser, tyder også på en påvirkning fra korresponderende tradisjoner i Europa, men utelukker ikke overføringen fra prester og profeter i urbefolkningen. Den helbredende kraft i visse endemiske planter kan sees som et ubevisst lån fra guanche helbrederne. Over denne basis fra Guanchene kommer det en flom av påvirkning fra maurerne (arabisk), jødene, slaver fra Berberia, sigøynere og negere og ut av alt dette former seg kjernen til den kanariske heks. Skjønt innflytelsen fra maurerne og negrene nok ser ut til å være størst i den almene overtro på øyene. Angående maurerne kan det sies at på slutten av femtenhundretallet begynte de her på øyene å feire fester som hovedsakelig er knyttet til det maurerne trodde på. Og maurerne var det mange av her, ifølge en italiensk ingeniør ved navn Casola, skrevet i 1595.

Gjennom det 16 og 17 århundre økte den mauriske befolkningen og påvirket miljøet på øyene, religiøst og sosialt, med sine uortodokse (kjetterske) utøvelser. Innhold fra denne påvirkning kan man finne på øyene den dag i dag. Som et eksempel på vilken rolle maurerne spilte, kan vi sitere fra inkvisisjonenes optegnelser fra en rettssak mot dona Maria Cayrasco i 1606 hvor hun sier dette: "Gikk til huset til en maurisk trollkvinne og hun ga meg en stein og litt bly. Det første til å knuse og ha i maten til la senora og det andre for å smelte og så helle det ut over hodet og skjørtet hennes."

Men også negrene spilte en viktig rolle i heksekulturen på øyene her. Som fks Voodoo. Denne store innflytelsen fra Afrikas magiske kultur, oppsto som en konsekvens av *La Ley de Los Reyes Católicos* (*Den kongelige katolske loven*), som frigjorde guancheslavene i 1511 og dermed åpnet for import av neger-slaver som skulle arbeide med sukkerdyrkingen. Blant annet praktiserte *La Bruja* bruk av figurer, noe som er mest vanlig i Voodooens magi. Det lages en voksfigur iblandet blod, eller noe annet svært personlig fra den personen man ønsker å treffe: hår, tråder av klær, negleavklipp eller lignende. Så ble nåler stukket inn i figuren på steder hvor man ønsket å oppnå et resultat, og dette skjedde så med offeret, selv om avstanden kunne være stor. Det var nok at vedkommende visste at denne gjennomstukne figuren fantes og det hadde den virkning det skulle, slik sann trolldom skal fungere. Og heksene hadde store kunnskaper og var eksperter på menneskenes fysiske og psykiske egenskaper.

Med hensyn til berberiske slaver så vel som negere, må vi være oppmerksomme på at disse i sin ungdom ble revet opp med roten i sitt hjemland for å bli sendt til en landsby, svært forskjellig i fra det de kom fra, i væremåte, språk og religion. Dessuten ble de dømt til livsvarig slaveri, straffet eller til og med henrettet for sin egen tro på amuletter og djevelritualer, helt logiske for deres egen tenkemåte, og som de hadde sett praktisert av de voksne gjennom hele sin barndom. Alt dette, svært fremmede og truende for den rigorøse katolske kirke, hvis religion meget hurtig, men bare delvis ble assimilert på Kanariøyene.

En konsekvens av dette ble, at mange kanariere som hadde sin religion og tro, men måtte underkaste seg katolisismens strenge dogmer, valgte i det skjulte å beholde sin egen, som etter hvert forvandlet seg til en "overtro" som trodde på disse hekser og trollmenn som med sine magiske evner fungerte som medier for mektige ånder og krefter. Avvikelse fra påtvungen katolsk religion kan vises slik:

Mauriske tradisjoner + Guanchenes religion og tro + Afrikansk magi = Den kanariske heks (*La Bruja*).

Sociologisk

Troen på hekser, og andre magiske tradisjoner, har sine røtter i et prelitterært samfunn som på øyene her i tillegg ble behersket av en rigid religion som ikke tillot noen form for alternative oppfatninger. Så var antallet av analfabeter ganske stort helt frem til i dag. Interaksjonene mellom individene, gruppert i små lukkede, isolerte samfunn, var oftest varige og vanskelige å unngå. I så tilfelle kunne troen på hekser, trolldom og magi gjøre det mulig at ulykker, uvennskap og konflikter av alle slag, kunne finne en plausibel forklaring når det oppsto vanskeligheter i det snevre sosiale miljøet. Ved å plassere disse forstyrrende elementene på heksene, kunne menneskene for øvrig være trygge og føle seg beroliget. Alle hendelser av problematisk karakter, som ellers ville vært uforklarlig, uforståelig og for vanskelig å takle for et samfunn så lite utviklet som øyene har vært, praktisk talt fram til i dag.

Så var antallet analfabeter ganske stort helt frem til i dag: eks. 1981 var det 3 617 på La Palma, 2 460 på La Gomera, 38 750 på Gran Canaria og 3 448 mennesker på Lanzarote som var avhengig av muntlig informasjon. Tenerife hadde i 1981 40 523 analfabeter = 9 % av befolkningen. I 1996 var tallet gått ned til 22 666.

Den kanariske heks er dessuten et manifest på den sosiale konservatisme. Uoverensstemmelser, konflikter, familiært og sosialt ble skjult og forklart med heksens eksistens, idet man går ut ifra at samfunnet de lever i, i alt vesentlig er godt og bare omgitt av gode hensikter og strukturer. Spenninger og forstyrrelser blir bare meget overfladisk tolket og tilskrives ondskapen i individet (heksen) og utenforstående krefter. Heksen, som inkarnerer det sosiale ondet, sørger for at samfunnets status quo ikke blir forstyrret. Troen på heksene virker dessuten som en form for sosial kontroll fordi muligheten for å bli anklaget som heks, eller også bli truet av dem, gjorde at folk forholdt seg svært forsiktig og distansert til hverandre. Heksene blir derfor en faktor som binder samfunnet i likhet og ensrettethet og det forhindrer at folk distanserer seg fra sosiale normer.

Eksempel:

Dette hendte i la Victoria de Acentejo og fortelleren er en kvinne på stedet:

"For mange år siden, dukket det opp i landsbyen en godt utseende ung mann, og det ble sagt at han ikke manglet penger. Han ble kjent med en gruppe unge jenter på torvet, og en av jentene

der forelsket seg øyeblikkelig i ham, selv om hans posisjon var ukjent. For som du vet, jentene foretrekker gutter fra rike hus fremfor de fattige.

Men gutten likte ikke jenta, men forelsket seg i en annen som han ikke fikk kontakt med. Hun som var forelsket i ham, inviterte ham med hjem til seg, og etter en stund ble han like gal etter henne som en hund som løper etter en tise. Sa at det var fordi hun hadde gitt ham en elskovsdrikk at han ble slik. Men etter en tid, helt plutselig, ble han helbredet. Han dro hjem til jenta og oppførte seg som om han var djevelen selv, og fornærmet henne voldsomt. Sa det var en *Curandera* (helbrederske) som hadde revet over trolldommen som bant ham. Så gikk det en tid, og jeg forventet at han etter hvert skulle ta jenta med seg og forlate landsbyen, men jeg tok feil, for etter kort tid forlot han henne, gravid som et esel. Så forsvant han og kom aldri mer tilbake til landsbyen. Senere fikk jeg høre at han var blitt helt gal, og vet dere hvorfor? Jo fordi denne jenta forhekset ham på nytt fordi han ikke ble hos henne, og denne trolldommen var så sterk at han ble gal for alltid."

Dette er et typisk eksempel på det tradisjonelle virkefeltet til den kanariske heks. Relasjonene mellom kjønnene har alltid vært et aksjonsområde for hekser og trollkvinne på disse øyene. Her har vi på den ene siden et individ i et lite samfunn som bryter ut idet hun velger noen utenfra, som i tillegg har penger, og selv om det ikke sies, skryter hun sannsynligvis av det, og blir slik et lett offer for onde krefter. Han har brutt inn utenfra, sannsynligvis forlatt sitt eget miljø. Begge får sin straff. Hun gravid og alene. Han gal. Alt kommer tilbake til det vante i miljøet. Straffen kommer til disse elementene som bringer uro i det bestående system, dessuten, med å ta hekseri og trolldom til hjelp, gir det en lett forståelig forklaring på galskap, som ellers ville ha blitt for vanskelig i et lite utviklet miljø.

Studiet av de personer som ble utpekt som hekser, beviser at roller og relasjoner i det herskende sosiale system på Kanariøyene, ble en kilde til spenning og utilpassethet som det ble nødvendig å overvinne for at det bestående system skulle overleve. Så når en undersøger inkvisisjonens dokumenter blir det tydelig, at de som oftest anklages for hekseri er jøder, flyktet fra Europas forfølgelser, mauriske provinsielle fra Sørspania, slaver fra Berberia og øvrige Afrika, mens det finnes et overraskende lite antall guancher, og av dem er det oftest menn. Disse elementene tilpasser seg ikke lett til det hvite og rigid-katolske samfunn og blir derfor lett å gjøre til syndebukker for det meste.

Psykologisk

Ser vi på dette aspektet ved den kanariske heks, som også på vilket som helst annet sted, kan man tyde det på freudiansk måte, som en ventil for å få utløp for undertrykte emosjoner som det ellers ikke er rom for å uttrykke direkte og mer rasjonelt. Misunnelse, nag, hevntanker, hat og forbitrelse har ingen plass og mulighet for å uttrykke seg i det strenge moralske katolske samfunn og må finne sin vei gjennom projeksjoner. Heksene og deres praksis i onde gjerninger gir avlastning for indre spenninger som ellers ville bli uutholdelig og etter hvert føre til mentale sammenbrudd. I alt dette sammenlagt finner man den psykologiske kraft som forklarer grunnlaget for den onde rolle som hekse spiller. Enhver ulykke, ethvert uhell, enhver skade eller katastrofe kan tilskrives heksens onde makt og beroliger individet og fritar det fra ansvar. Samtidig som det i trolldomskunstene finner en godtatt måte å hankses med det som skjer, og en forklaring på det uforståelige. Slik beholdes håpet. En absolutt nødvendighet for et individ som utsettes for sårende, nedverdiggende og skadelige hendelser, for å beholde sin forstand og egenkontroll.

El aquelarre (Heksesabatten)

Denne festen som heksene holdt ble feiret på bestemte områder, kalt *Llano de las Brujas*. Disse stedene befant seg godt skjult høyt oppe i fjellene. Seremoniene fant sted mandag, torsdag og lørdag hver uke. Spesielt i *La Cuaresma*, fastetiden og i *La Semana Santa* som var store fester for heksene.

På Tenerife er det funnet 9 forskjellige møtesteder for dem:

- 1 *Monte de San Diego*
- 2 *San Roque*
- 3 *El Bailador de San Andrés*.
- 4 *Fuente de Guillen en el Ortigal*
- 5 *Barranco Hondo en la Guancha*.
- 6 *Chorro del Aqua en la Guancha*.
- 7 *Los Cuatro Caminos en Garachico*.
- 8 *Roque de las Brujas en Anaga*.
- 9 *Fuente de las Zarzas en la Guancha*.

Det sies at på disse dagene ankom heksene, enten på sopelimer eller også på kostekaftet. Det ble tent bål og ordnet i stand til at *El Demonio* skulle innfinne seg. Og det gjorde han, om oftest i skikkelse av en geitebuk som tok ledelsen i en orgie av sex og ondskap. Foran *El Principe de las Tinieblas*, mørkets fyrste, danset heksene, bøyde seg nakne og hengivent mens de fortalte om alle skadene og djevleskapene de hadde forårsaket i løpet av uka. Det var en fryktelig fest under månens skinn der oppe i fjellene. En sanselig, vellystig fest med demonene, hvor heksene sang og danset etter lyden av tamburinene, den gang i det sekstende og syttende århundre, og det finnes grunner til å tro at disse festene slett ikke sluttet etter den tiden.

Heksesabattene hører natten til. Natten domineres av de døde, av skyggene og demonene. Svart stillhets time. Et ideelt område for demoner og legender. Et imperium for heksene, åndene og mystikken. En korssvei og et treffpunkt hvor djevleske planer kan legges og iverksettes.

Så sies det på folkemunne:

"*De las doce a la una - corre la mala fortuna*. (Fra kl 12 til kl 1 er ulykkens tid)

De la una a las dos - corre la gracia de Dios. (Fra kl 1 til kl 2 hersker Guds nåde)"

Heksesabatten faller nesten alltid sammen med datoene for de religiøse høytidene, og alltid om natten. I tillegg til heksenes makabre danser og ville lattersalver og brøl, eksperimenterte de også med kunsten å kunne fly. Å fly det kunne de ved hjelp av *Ungüento mágico*, en magisk salve som de masserte inn i huden.

Blant sangene som ble sunget finner vi "*Sin Dios y sin Santa María, por la chimenea arriba*" (uten Gud og uten St. Maria opp gjennom skorsteinen).

El ungüento de aquelarre (Heksesalven)

Alle barn her på øya vet at heksen er en gammel stygg kvinne som flyr av gårde gjennom lufta på et kosteskaft, og selv om det slett ikke stemmer at hun er gammel og stygg, men heller ofte svært ung, så symboliserer dette et viktig element ved den kanariske heks som forsto å bruke plantene som inneholder hallusinogener. De laget en salve av dem som de smurte inn i huden bak ørene, på halsen over halspulsåren, under fotsålene og i armhulene. Salven inneholdt, blant andre ingredienser, uttrekk av *Belladonna* (*Atropa belladonna*), *Mandragona* (*Alrune atumnalis*), *Estramonio* (*Datura stramonium*) og *Beleno* (*Bulmeurt hyoscamusnige*).

Disse hallusinogenen ga heksene følelsen av å fly, nettopp det som skjer ved bruk av disse stoffene. Heksene, disse kvinnene som danset nakne om natten, som fløy på koster og sto i ledetog med selveste djevelen, skapte slik redsel og panikk og terroriserte landsbyens befolkning så sterkt at det gjorde deres ellers så enkle og rolige liv temmelig vanskelig. Men på tross av all elendighet som ble forårsaket av disse djevlels døtre, gjorde de lite for å hindre dem, men forsøkte heller å bøte på de skadene de voldte. Og det var svært sjelden de anga dem til inkvisisjonen.

En av grunnene var sikkert at de var redde for heksenes hevn, men det fantes andre grunner også. Det var ofte slik at folk hjalp dem, skjulte dem for inkvisisjonen, hvilket blir logisk når en ser på at den kanariske befolkning, som støtter seg mer på sin opprinnelige tro enn katolisismen, betrakter *La tribunal de la Santa Inquisición* som et plagsomt og enda mer skremmende element enn heksene. I hele det 16 århundre ble 112 personer dømt til bålet, som var straffen for hekseri, men bare 9 ble virkelig brent. De øvrige ble brent "in effige", dvs. at det ble laget en statue av dem som så ble kastet på bålet slik at de skyldige ikke skulle slippe sin rensende straff.

Som eksempel på øyboernes samarbeide i skjule, heller enn å avsløre de heksedømte kan nevnes saken om Delfina Zerpa fra La Laguna som allerede som jentunge ble anklaget som heks, men som ikke ble tatt før hun var en gammel kvinne.

Heksetroen dominerte så totalt at enhver kvinne som gikk ute alene om natten kunne være en heks. Eller en som så på en rett-troende med skulende blikk, eller lo med høye lattersalver. Det vil si at enhver kvinne kunne bli anklaget, og det var kanskje hovedgrunnen til at de kunne holde seg så godt skjult i befolkningen. Logisk nok: Mange kvinner lo høyt selv om de ikke var hekser, og det kunne vel hende at de var en tur ute om natten, men var det tvil så visste de gamle måter å avsløre de ekte heksene på. Og det må sies, at om kirken straffet både forsvaret mot heksene som kjetteri, og heksene selv, så opererte våre forfedre og mødre med mange mystiske og merkelige måter å forsvare seg mot heksenes djevleskap på.

Icod er det stedet på øya som vel best har bevart de gamle tradisjonene, og gjennom folklore og legender finner vi at i Icod er et av de stedene hvor også menn spiller en viktig rolle når det gjelder å begrense og kurere skadevirkninger av heksenes aktiviteter. Om vi kommer til steder som *Ginoves* og *Lomo Leon* kan vi konstatere at de gamle på stedene vet mye om hvordan dette ble praktisert, og om de merkelige og mystiske hendelsene som ble forårsaket av heksene. Og de snakker også om kjente helbredere, hvor de viktigste er tio Roque og tio Pedro.

Los Bailes de Brujas (Heksedansen)

Som vi har hørt fra heksesabatten, som sier at etter at heksene hadde smurt seg inn med sin magiske salve, danset nakne rundt et bål. Dette er danser som blir tydet som rituelle i djeveldyrkelsen, men Carlos Llorca Baus, som har studert heksenes historie. Han mener at heksene var det siste opprøret fra matriarkiet. Slik kan vi tyde heksedansen som en dans for frigjøring, og som et fortvilet svar på et undertrykkende patriarkat. Flyende flukt, hektisk dans, nakenhet, droger, etterfulgt av seksuelle orgier, og i *El Aquelarre* er høydepunktet en djevlesk erotiske.

I heksesabatten begrenser heksene seg til å danse rundt bålet i en sirkel, akkompagnert av tamburiner. De synger sanger mot alle fire vinder hvor de henviser til hallusinogene reiser. Men heksene danser også under andre omstendigheter. I gatene, inne i husene, og denne dansen er helt annerledes og karakteristisk på den måten at det alltid bare er tre kvinner som danser,

og at det alltid er en kvinne som leder og de andre to følger henne og gjør hva hun sier. I disse gatedansene befinner de seg alltid nær huset til den dansen rettes mot, og hensikten med dansen er å forhekse den som befinner seg i huset. I følge inkvisisjonen alltid i ond hensikt, men legendene sier også at det iblant kan danses for å helbrede en syk person. Også i disse dansene bruker de tamburiner og kastanjetter og ofte danset de med tente lys i hendene.

Etter det som kan hentes ut av inkvisisjonens arkiv på Kanariøyene, er de helt konkret blitt sett i *Calle Cantillos* i *Garachico* og i umiddelbar nærhet av *Plaza de Pila Seca* i *La Laguna*. I begge tilfeller var det tre av dem og som alltid med en dominerende. Og begge dansene var av ondskapsfull og ødeleggende karakter.

Eksempel: 5 mars i 1674 blir enken Jacobine de Campo y Huesterlin anklaget for å ha danset sammen med to andre med tamburiner og tente lys midt på natten ved Pila Seca. I oktober 1686 gikk ryktene i Icod om at en kvinne ved navn Maria Canaria var blitt arrestert for å ha prøvd å forhekse et av inkvisisjonens medlemmer. Hun hadde vært den ledende i dansen, men de andre to hadde flyktet uten å ha blitt gjenkjent.

Så har vi dansene som finner sted inne i husene. De skiller seg fra de andre i og med at det er bare en heks som danser der og hun akkompagnerer seg selv med fotsålene og håndklapp. En dans som har som hensikt å påkalle djevelen, som vi kan se av følgende episode:

På Tenerife gjorde heksen Juana de los Lunares, etter beskrivelsen, slik: Hun kom inn i huset, danset fra hjørne til hjørne, naken fra beltet og opp og med håret utslått. "Reis deg opp caballero, glattslikket og godt skodd som du er, og kom hit, for jeg gir deg skylden for at Margarita er ulykkeli", sa hun og spyttet tre ganger på gulvet i hvert hjørne og trampet tre ganger med foten. Han spurte henne hvorfor hun gjorde det og da svarte hun: "For at djevelen skal komme, han som jeg kan se selv om ikke du kan".

Også disse dansene danses mer eller mindre nakne og med å spytte i husets fire hjørner, fottramp og håndklapp. I grove trekk er dette det mest karakteristiske med heksedansene på Kanariøyene, og det finnes spesielt to som er verdt å nevne ekstra fordi det ennå praktiseres danser her som i følge Lothar Siemens og Louis Diego Cuscoy har nær tilknytning til heksedansene fks *El baile de Gorgojo* ("Billedansen") og *El baile de Rosario de mi comadre* ("Rosenkransdansen").

Lothar Siemens beskriver *el Gorgojo* slik: "Dette er en dans som brukes i familiære og nære sosiale sammenhenger. Kvinnene tar tak i skjørtet og ordner det slik at det blir som bukser og setter seg på huk i en rekke, midt imot en rekke av menn i samme posisjon. Med akkompagnement av gitarer begynner dansen. En mann synger første strofen:

"El Gorgojo esté en la Peña, de lejos me jace señas, que me vaya, que me vaya, que me vaya a dar con ella" (Billen er i klippen, hvor den gir meg tegn om hva jeg skal gjøre med henne). Han hopper å danser så på huk imot henne som han har valgt ut og de begynner å danse sammen ansikt mot ansikt, mens de andre hopper og danser på samme sted og veksler på å synge samme strofe for å få en partner med i dansen. Etter hvert øker gitaristen takten mer og mer og alle må danse hurtigere og hurtigere og etter hvert blir dansen svært konfus og rotete. Slik akselereres det hele, og midt i munterhet og latter tumler alle rundt hverandre.

El baile de rosario de mi comadre.

To grupper barn sitter på huk ovenfor hverandre.

Mellom lederne av gruppen utvikles denne dialogen:

Nr 1 *Ay comadre, vamos a misa*
Nr 2 *No tengo camisa*
Nr 1 *Vamos al sermón*
Nr 2 *No tengo camión*
Nr 1 *Presteme su rosario*
Nr 2 *No tiene cruz*
Nr 1 *Ay Jesús, ay Jesús que el rosario de mi comadre no tiene cruz*
De danser på huk som i *El Gorgojo*.

Dialogen inneholder klare antireligiøse elementer som: Har ikke trøye- har ikke skjorte, kan tolkes som nakenheten i heksedansen. Kan ikke gå verken til messe eller prekenen, og rosenkransen har ikke noe kors, var jo nettopp det som kjennetegnet heksene.

San Silvestre

Natten til 1 Januar feires heksenes viktigste og største fest, og i befolkningen ble det gjort mye for å beskytte seg mot deres makt. Nøye formulerte regler skulle beskytte folk, hus og landsby. Bruken av disse formlene var helt vanlige og mye brukt på Tenerife, men forskjellige fra sted til sted. Det beskyttet også at et bål ble tent midt i landsbyen, en skikk som er sterkt rotfestet over hele øya, og var en gardering mot at heksene skulle lande der. Røyken ga dem beskjed om husene og landsbyen var trygge. Ilden ble betraktet som en renselse fra alt ondt.

En legende

Det sies at en dag da Juan Mangana var på vei hjemover, hendte det noe som han aldri senere kunne glemme. Han bodde i *El Lomo de Majimar* i det området som ligger ovenfor *El Bufadero* mot toppene på Anagahalvøya. Denne kvelden, da han kom gående over krøtterstiene mot Majimiar, der hvor det finnes to høyder, ble han sliten og satte seg en stund på en stein ved siden av stien. Han tok et par slurker vin fra en flaske som han hadde i ryggsekken og etter en stund reiste han seg og fortsatte en lang stund. Men da han kom til den første høyden så han at der ventet heksene. De var oppstilt i to grupper, en på hver side av barrancaen på hver sin høyde. Det skal være visst og sant at Juan forsøkte å komme seg bort fra dem, men de omringet ham og sto rundt ham mens de sang frekke sanger og slo opp underskjørtene sine og viste ham baken. Da gamle Mangana grep etter en av dem ble han selv grepet og slept opp på den ene høyden. Derfra kastet de ham gjennom lufta over til heksene på den andre høyden. Og legenden sier videre, at heksene drev på hele natten med å kaste Juan Mangana fra den ene høyden til den andre frem og tilbake mens de sang:

"Hermana, ten a Juan Mangana que las nalgas me quiso agarrar" (Søster, her har du Juan mangana som ønsket og gripe baken min).

Heksene på den andre høyden kastet han tilbake mens de sang:

"Hermana, no queremos a Mangana, ahí te lo mando a ver si aprende a volar" (Søster, vi ønsker ikke Mangana, sender ham tilbake til deg for å se om han kan lære å fly).

Denne type legender hvor heksene kaster en mann fram og tilbake over en *barranco* forekommer ofte på Tenerife. Men sangene de synger varierer fra sted til sted.

Inkvisisjonen ble etablert i Spania år 1232, først i Cataluña

Selv om det er i de mest sentrale delene av øya som La Laguna hvor inkvisisjonen hadde sitt sete, så blir det registrert flest hekser i La Orotava, Puerto de la Cruz, Icod og Chasna. Det betyr det ikke at det var der de fleste av dem var. De praktiserte helst sine mystiske og magiske kunnskaper så fjernt som mulig fra sine forfølgere og for inkvisisjonens folk ble det svært vanskelig å få tak i dem, så ofte ble det statuert eksempel når heksene ble dømt til bålet, dvs at det ble laget en statue av vedkommende heks som så ble brent.

Inkvisisjonens makt her på øya tok ikke slutt før i 1819 og i alle disse årene var heksenes tilværelse truet av de strengeste straffer. Mot slutten av år 1500 øker inkvisisjonen sine anstrengelser mot de okkulte kreftene, oftest representert av maurerne og spanskportugisere. Så blir i år 1534 dømt 27 personer, av dem 15 slaver, men alle var maurere og tilhørte sekten Mahoma, bortsett fra en, som var jøde.

I en periode fra 1550 til mot slutten av 16 hundretallet går prosessene like mye mot trollmannen og trollkvinnen og helbrederne, ganske likt mot både kvinner og menn, men etter det og fram mot 1750 og videre, vitnes mest mot kvinner for hekseri. I følge Ursula Lamb var den andre hekseprosessen i 1507 mot Ana Rodríguez. Den første mot ukjent person.

Magiske planter

<i>Ajo</i>	Hvitløken, fjerner ånder og støtter sjelen.
<i>Albahaca</i>	Basilicum, kan fremkalle mystiske sykdommer, men bladene er gode til å helbrede trolldom.
<i>Almendra</i>	Mandel er fint om du vil oppnå en manns kjærlighet.
<i>Laurel</i>	Laurbærblad kurerer trolldom, og kan brukes til å oppnå en kvinnes kjærlighet.
<i>Mejoran</i>	Mayoran får en kvinne til å danse naken.
<i>Naranja</i>	Appelsin kurerer forhekselse.
<i>Limón</i>	Sitron gjør samme nytten.
<i>Tomillo</i>	Timian avverger hekser.
<i>Valeriana</i>	Kjærlighetsplanten frem for alt, med magiske egenskaper som kan hjelpe til med å fly, og for å holde sammen kjærestepar hvis forhold har begynt å kjølne.

Hallusinogene planter

<i>Belladonna</i>	(Atropa Belladonna) Plante som inneholder et narkotikum, sterkt nok til å være dødelig. Kan fremkalle kvalme, utvidelse av pupillene, delirium og hallusinoser.
<i>Beleno</i>	(Hyoscyamus Niger) Kan fremkalle en følelse av letthet, og den som blir påvirket av den har følelsen av at all vekt forsvinner og at en kan heve seg opp i lufta. Det samme som heksene gjorde når de fløy på sine kosteskaft.
<i>Estramonio</i>	(Datura Stramonium) Heksene brukte denne for å fremkalle hallusinoser. Karakteristisk med raseri, delirium, brennende tørst, beruselse, og kan tilslutt føre til blindhet og paralysse.

Kilder (Sitatene er i min oversettning):

Domingo Garcia Barbuzano: **La brujería en Canarias. (1990)**

Augustín Millari Torres: Historia de la inquisición de Canarias (1981)

LLorca Baus: Brujería, fraudes, magias (1981)

Siemens Hernández: Noticias de bailes de brujas en Canarias durante el siglo XVII (1970)

Ursula Lamb: La inquisición de Canarias y un libro de magia del siglo XVI (1963)

Jimenes Sánchez: Mitos i leyendas. Prácticas brujeras y curanderismo popular en Canarias (1955)

Trudi Lange

Våren 2008